

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

י"ט כסלו, ה'תשל"ה

חלק ג – יוצא לאור לשי"פ וישלח, ט"ז כסלו, ה'תשפ"ב

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

ליכות

שניאור זלמן בן שטערנא שרה

זוגתו חנה בת זיסל בלומא

חי' מושקא בת חנה

רחל בת חנה

מנחם מענדל בן חנה

רבקה בת חנה

דבורה לאה בת חנה

שלום דובער בן חנה

שיינא בת חנה

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

וילהלם

להצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו

בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מתוך שמחה וטוב לבב

ג

בי"ה, יא' כסלו תשכ"א
ברוקלין

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מחי' כסלו בו כותב ר"פ מהנעשה אתו, ומסיים בהנוגע לסידורים השייכים לחתונתם בשעה טובה ומוצלחת, ובזה קס"ד לדחות חי"ו את מועד החתונה.

ומובן שאם לדעתי שואל, אין זה בא בחשבון כלל וכלל, ואדרבה באם יש לעשות איזה שינוי, הרי זה לקרב הזמן,

ולכתבו בהנוגע לחובות וכו' — הנה איני רואה בזה נפק"מ כ"כ, ובכל אופן אין חשבונות הממון בערך לחשבונות רוחנים, וטעמים אמיתיים, ובפרט בהנוגע לנשואין דבני ישראל שהוא בנין עדי עד,

ויהי רצון שיתבונן עוד הפעם בכל אשר עבר עליו עד עתה, איך שראה חסד השי"ת באופן בלתי משוער, ולמרות כל הקס"ד והמרה שחורה בעבר, ובודאי ובודאי שמכאן ולהבא עכ"פ יהי חזק בבטחונו בהשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית שפעולותיו בדרך הטבע בכל הנ"ל תחול בהם הברכה וכמ"ש וברכך ה"א בכל אשר תעשה, שישתדר כל הנ"ל באופן טוב, וזכות התעסקותו בחינוך בבי"ס הרשת אהלי יוסף יצחק, אשר על הציון הקי שעל שמו נקראים בתי ספר אלו, יזכר, תעמוד לו לבשר טוב בכל הנ"ל.

בברכה לבשו"ט, ולקראת יט' כסלו הבע"ל בנוסח המסורתי, לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות.

ג

לדחות .. מועד החתונה .. אין זה בא בחשבון כו': ראה גם אג"ק חכ"ו אגרת ט'תשס"א, ובהנסמן בהערות שם. ובכ"מ.

ואדרבה .. לקרב הזמן: ראה גם אג"ק חי"ט אגרת ז'שצד. חכ"ז אגרת י"נט. חכ"ח אגרת י'תתפח, ובהנסמן בהערות שם. ובכ"מ.

בנין עדי עד: נוסח ברכת אירוסין ונשואין.

וכמ"ש וברכך ה"א בכל אשר תעשה: פ' ראה טו, יח. וראה דרמ"צ קו, א ואילך (מצות תגלחת מצורע). קונטרס ומעין מאמר יז ואילך.

בנוסח המסורתי, לשנה טובה כו': "היום יום" בסופו.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ וישלח, ט"ז כסלו הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חלק שלישי מהתוועדות יום ג' פ' וישב, י"ט כסלו ה'תשל"ה, הנחה בלתי מוגה (חלק ראשון י"ל לש"פ תולדות, חלק שני לש"פ ויצא, וחלק רביעי אי"ה לש"פ וישב).

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

יום הבהיר י"ד כסלו, ה'תשפ"ב,
שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע,
ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2021 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5782 • 2021

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס
על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

ב

ב"ה, כטי" מ"ח תשי"כ
ברוקלין

ועד החגיגות אשר בכפר חב"ד בארצנו הקדושה
תבנה ותכונן ע"י משיח צדקנו במהרה בימינו.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבלו הפ"כ מגי' חוהמ"ס וגי' מ"ח, וכבר כתבתי שלדעתי אין מתאים כלל וכלל כניסה בתשלומין, ואפילו הכרזה ע"ד תשלומין וכו', ואפילו לאחר המסיבה, שזהו ההיפך לגמרי ממצב הרוח בהתועדות בכלל ובפרט ביום ראש השנה לדא"ח.

במ"ש אודות ההוצאות שבעבר ובהנוגע להתועדות יט' כסלו הבע"ל. — אינו ברור במכתבם, האם סייעו בידם אשתקד בשליש כמו שכתבתי אז, ועכ"פ יגבו את זה עתה, וכן בהנוגע להתועדות הבאה, אעורר את המגבית מיוחדת שיסייעו בידם במחצית, בפעם הזאת כיוצא מן הכלל, ובודאי שישתדלו שתהי ההתועדות ביתר שאת וביתר עז בכל הפרטים הנוגעים להפצת המענינות, שהרי שנה זו היא שנת המאטים להסתלקות הילולא של הבעל שם טוב בעל המענינות. בהנוגע לפרטי הסעודה וכו', עליהם להתייעץ ולהחליט בזה על אתר על יסוד הנסיון משנים שעברו, ולשלול מגבית כספים הנ"ל, באיזה צורה שתהי שזה אינו מתאים כלל, כן צריך הי' להשתדל בהנוגע להנוער שגם הם יהיו וגם הם יושפעו מעניני יט' כסלו לפרטיהם וק"ל. המחכה לבשו"ט בכל האמור.

ב

וכבר כתבתי שלדעתי אין מתאים כלל וכלל כניסה בתשלומין: ראה לעיל (במילואים) אגרת כ"ח מ"ח תשי"ח (לועד כפר חב"ד; בשולי האגרת): "פשוט שמגבית כספים להוצאות ההתועדות מאת המתועדים בעת התועדות — מופרכת. ולפלא גם הקס"ד". וראה גם אג"ק ח"ט אגרת ז"ס (ל' תשרי תש"כ; להנהלת צעירי אגודת חב"ד בכפר חב"ד): "לפלא אפילו על קס"ד דכרטיסי כניסה בתשלום להתועדות (אפילו יהי' מינימלי), ובפרט בכחב"ד". ביום ראש השנה לדא"ח: ראה "היום יום" בתחלתו. מבוא לקונטרס ומעין ע' 17. אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א אגרת קי (ע' רנט). סייעו... בשליש כמו שכתבתי אז: ראה אג"ק חט"ז אגרת ה'תתפ"ה (כ"ח מ"ח תשי"ח; לועד כפר חב"ד): "ולגודל ערך ההתועדות הזו הנה, בל"ג, אעורר את אני"ש להשתתף בה ממגבית המיוחדת בשליש ההוצאות". להפצת המענינות: ראה אגה"ק של הבעש"ט — נדפסה בכש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

כב. ידוע גם מ"ש באגרת שבסיום ספר התניא [שע"פ תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר, מסיימים אותו במשך השנה, ובי"ט כסלו מתחילים אותו עוה"פ מחדש] אודות סיום הש"ס (כמבואר גם בשיחה הידועה (שכבר נדפסה¹⁴⁷) כמה פרטים באגרת הנ"ל).

ולכן ישנו גם המנהג בכו"כ קהילות, שבי"ט כסלו עורכים סיום הש"ס, וגם חלוקת הש"ס, לחלק את מסכתות הש"ס כדי ללמד במשך השנה, — דכיון שמצד צוק העיתים אין אפשרות (ע"פ תורה) לכל אחד לסיים את כל הש"ס במשך השנה (אם בגלל היותו עסוק בשיעורים שצריך ללמוד בענינים אחרים בתורה, או מצד ענינים גשמיים; אם הוא שייך ל"ישכר" או ל"זבולון"), לכן עושים זאת בהשתתפות כולם יחד, ונחשב כמו שכל אחד למד בעצמו כל הש"ס, כמו מלאכה שאי אפשר לעשותה ע"י אחד ועשאוה שנים, שנחשב כמו שכל אחד עשה את כל המלאכה¹⁴⁸ (כמבואר בארוכה באחרונים¹⁴⁹, וכבר דובר פעם בארוכה בזה¹⁵⁰) — על מנת לסיים בי"ט כסלו הבע"ל.

ולכן נהוג גם לומר — עכ"פ בקיצור — "הדרך" על מסכתא או על הש"ס וכו'.

כג. ויש לקשר זה גם עם סיום על ספר "יד החזקה", "משנה תורה" להרמב"ם (או כפי שנקרא עכשיו בפשטות: הרמב"ם) — מהספרים שלאחרי הש"ס שמצינו שהיתה להם חביבות מיוחדת אצל בעל הגאולה. ובהקדמה — שבכלל לא זקוק הרמב"ם ח"ו ל"סמיכות" כו' מאף אחד, כידוע הפתגם שנאמר עליו: "ממשה ועד משה לא קם כמשה"¹⁵¹, אבל אעפ"כ, מצינו הכלל שכתב הבית"יוסף בהקדמתו לפירושו, שהרמב"ם הוא אחד מ"שלושת עמודי הוראה" ש"במקום שנים מהם מסכימים לדעה אחת נפסוק הלכה כמותם"; אבל אצל רבינו הזקן מצינו "חביבות יתירה נודעת לו" בנוגע לרמב"ם¹⁵².

ועד כדי כך, שאפילו בעניני חסידות וקבלה, הנה לא זו בלבד שמביא דבריו בכו"כ מאמרים, הנה גם בספר התניא, שנקרא אצל חסידים

147 שיחת י"ט כסלו תש"ד (סה"ש
תש"ד ע' 48 ואילך).
148 ראה שבת צג, א.
149 נסמנו באג"ק ח"ד ע' קכו בהערה.
150 ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד
סמ"ג (ת"מ חע"ד ע' 296). וש"נ.
151 ר' משה גאון. ובכ"מ. וראה גם לקו"ש חכ"ו
ע' 28 הערה 27.
152 ראה גם סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 111.
לקו"ש חכ"ו ע' 29. ועוד.

בשם "תושב"כ של תורת החסידות"¹⁵³, ומיד בתחילתו¹⁵⁴, מביא (ב"פנים" התניא) מ"ש הרמב"ם "שהוא המדע והוא היודע כו"¹⁵⁵ (ומוסיף בהגהה: "והודו לו חכמי הקבלה כו", אלא ש"לפי קבלת האריז"ל" יש בזה הגבלה: "אך לא למעלה מאצילות וכו").

וענין זה הוא לא רק בנוגע לדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה שבספרו "יד החזקה", אלא אפילו בנוגע לדבריו בספרו "מורה נבוכים", כפי שמצינו שבכמה מאמרי חסידות מבארים ענינים ממורה נבוכים, בונים עליהם, ומוצאים יסוד בזהר וקבלה¹⁵⁶, ועד שמצינו דרושים מהצמח צדק (שכנראה מיוסדים על התורות של רבנו הזקן, בעל הגאולה) שנעמדים לכתחילה על ענין במורה נבוכים לבאר דבריו¹⁵⁷.

ובהתאם לכך, הנה בנוגע לסיום מסכתא, יש למצוא מסכתא בש"ס שיכולים לקשר את סיומה גם עם סיום ספר "יד החזקה" "משנה תורה" להרמב"ם¹⁵⁸ — שזהו סיום מסכתא תמיד (שכבר דובר אודותיו פעם¹⁵⁹, אבל כפי שהוא בפני עצמו, ולא בשייכות לרמב"ם וכו'), כדלקמן.

ובהקדמה — שהענין שבסיום מסכתא תמיד ישנו גם בגמרא: בסנהדרין¹⁶⁰, ולפנ"ז בראש השנה¹⁶¹, אבל בתמיד הרי זה במשנה, וגם בתור סיום וחותר המסכתא, שאינו בדומה בחשיבותו כו', כפי שמצינו הלכה לפועל¹⁶² בשטרות בכללם, ש"שורה אחרונה" יש לה חשיבות מיוחדת לקבוע החלטה בכמה ענינים של ספקות, ומזה מובן גם בנוגע לתורה, שנקראת בשם "שטר", כמבואר בכמה ספרים (בקבלה וחסידות ובמוסר)¹⁶³ בפירוש מארז"ל¹⁶⁴ "האשה נקנית בשלשה דרכים כו' בכסף בשטר ובביאה", ש"בשטר" (שלמדין ממ"ש¹⁶⁵ "וכתב לה ספר") הוא כנגד הענין של מתן תורה, לפי שתורה היא "שטר קידושין" בין הקב"ה וכנס"י שהם כמו חתן וכלה.

כד. סיום מסכת תמיד הוא: "השיר שהיו הלויים אומרים במקדש,

(153) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ.
(154) רפ"ב.
(155) ראה תניא עם לקוט פירושים מרבותינו נשיאינו לשם (ע'... וש"נ).
(156) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשכ"ב סי"א (תו"מ חל"ב ע' 271). וש"נ. שם חנ"ג ע' 272. וש"נ.
(157) ראה ס' החקירה להצ"צ (סה, ב ואילך). וראה גם לקו"ש שם ע' 39 הערה 119. וש"נ.
(158) וגם עם סיום ספר "מורה נבוכים" (ראה לקמן הערה 189).
(159) ראה שיחת י"ט כסלו תשל"ס ע"ד ואילך (תו"מ חנ"ח ס"ע 364 ואילך). וש"נ.
(160) צד, סע"א.
(161) לא, א.
(162) ראה שו"ע חו"מ סמ"ב ס"ה.
(163) ראה גם תו"מ חס"ד ע' 291 ואילך. וש"נ.
(164) קידושין בתחלתה.
(165) תצא כד, ג. קידושין ה, א.

הוספה

בי"ה, ג' טבת תשי"ט
ברוקלין

הרה"ח וו"ח אי"א נוי"נ כו' מוה' ... שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו מכ"ג כסלו. ובשאלתו, מובן שצריך לעשות כהוראת הרופא בענין לקיחת הסמי מרפא שנותן. והרי התורה נתנה רשות לרופא לרפאות. ואף, וכמו שכתבתי לכמה מאנ"ש, שצריך למלאות הוראות הרופא, הוא רק בהנוגע להבפועל, אבל כח המחשבה ופשיטא כח העיון וההעמקה, צריך להיות בעניני תוה"ק, ולא בעניני חכמת הרפואה, שהרי אין זה המקצוע שלו כלל וכלל. ואדרבה להתחזק בבטחונו בהשי"ת, שהסממנים הם רק אחיזה בדרך הטבע, וק"ל.

מפליא ביותר, שאין מזכיר דבר בהנוגע ליום הבהיר י"ט כסלו, ראש השנה בלימוד החסידות ודרכי החסידות, שבהנוגע לבניי בכלל, שגוי אחד בארץ הם [המביאים האחדות בענינים הארצים] ופשיטא בהנוגע לחסידים — גם עניני בריאות הגוף משפיע בהם הראש השנה בלימוד החסידות ודרכי החסידות.

בברכה לבשו"ט, ובאופן דמוסיף והולך, כהוראת ימי חנוכה דאזלינן מנייהו

מ. שניאורסאהן

מצילום האגרת.

התורה נתנה רשות לרופא לרפאות: ברכות ס, סע"א. וש"נ.
וכמו שכתבתי לכמה מאנ"ש: ראה אג"ק ח"ד אגרת תתעב. ח"ט אגרת ב'תתקג, ובהנסמן בהערות שם. ובכ"מ.
י"ט כסלו, ראש השנה בלימוד החסידות ודרכי החסידות: ראה "היום יום" בתחלתו ובסופו. ובכ"מ.

שגוי אחד בארץ: שמואל"ב ז, כג. ועוד. וראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.
דמוסיף והולך, כהוראת ימי חנוכה: שבת כא, ב. טושו"ע או"ח סתרע"א ס"ב.

והתחלת המסכתא — בענין השמירה שבביהמ"ק, שיש בזה ב' טעמים: טעם א' — "אין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרים לפלטרין שאין עליו שומרין"²³⁵, וטעם הב' — שהשמירה שהיא רק בלילה, היא שמירה כפשוטה — שלילת דברים בלתי-רצויים²³⁶. וב' טעמים אלו הם בדוגמת ב' הענינים ד"שבת ומנוחה" שבסיום המסכתא: ענין השמירה כפשוטה לשלול דברים בלתי-רצויים — הוא בדוגמת הענין השלילי ד"שבת" (שביתה), וענין השמירה שמצד כבוד — הוא בדוגמת הענין החיובי דמנוחה.

והענין בזה — שכיון שבמסכתא תמיד מדובר אודות סדר הקרבת התמיד בביהמ"ק, שענינו "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (כמ"ש הרמב"ם בהלכות בית הבחירה בתחלתן), החל מקרבן התמיד שהוא עיקר הקרבנות [כמובן מכו"כ הלכות, וגם כפשוטו, שזהו ענין כל ישונה פעמיים בכל יום, כמ"ש²³⁷ "עולת תמיד העשוי' בהר סיני", ככל אריכות הסוגיא בזה²³⁸] — הרי זה ענין הקשור עם סדר תמידי בכל העולם כולו, שתכליתו בשביל ביהמ"ק. ולכן, כשם שבכללות העולם ישנם ב' הענינים דחיוב ושלילה (כנ"ל בארוכה בנוגע להתחלת וסיום ספר הי"ד) — ישנם ב' ענינים אלו גם בהתחלת וסיום מסכתא תמיד.

לב. וזוהי גם הכנה קרובה, שע"י לימוד התורה במשך כללות שיתא אלפי שנין דהוי עלמא, ובזמן הגלות בפרט, נזכה בקרוב ממש לבוא "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" בתכלית השלימות והעילוי, שאז יקויים היעוד "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שילמד תורה את כל העם כולו²³⁹ — שבתורה גופא הנה "כל התורה שאת למד בעוה"ז הבל הוא לפני תורה שבעוה"ב" (כדאיתא במדרש רבה קהלת בתחלתו²⁴⁰), שעז"נ²⁴¹ "ישקני מנשיקות פיהו", כפירוש רש"י שקאי על לימוד "סוד טעמי" ומסתר צפונותי", ובקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שיחלקו את הפתקאות כדי שכל הרוצים יוכלו להשתתף בחלוקת הש"ס].

* * *

ביום הראשון היו אומרים וכו', בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת¹⁶⁶, מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום (ויש גורסים¹⁶⁷: לעולם) שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

וידוע הדיוק בזה, מהו טעם השינוי בין השיר של כל יום מששת ימי השבוע, שהוא "על שם שעבר", החל מהשיר שהיו אומרים ביום הראשון, "לה' הארץ ומלואה"¹⁶⁸, לפי שבו היתה בריאת הארץ ומלואה, ועד לשיר שהיו אומרים ביום הששי, "ה' מלך גאות לבש"¹⁶⁹, לפי שאמרו אדה"ר בהמליכו את הקב"ה בכל העולם כולו; משא"כ "מזמור שיר ליום השבת", שהוא (לא "על שם ששבת" בעבר, וגם לא על יום השבת שבהוה, אלא) "על שם להבא", "מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

ולכאורה הרי זה שינוי מוזר — שכל השירים, הן השירים שהיו אומרים בששת ימי השבוע, והן השירים שהיו אומרים בימים טובים¹⁷⁰, קשורים עם ההוה או עם העבר, משא"כ "מזמור שיר ליום השבת" קשור דוקא עם העתיד, ובעתיד גופא — כפי שיהי' בביהמ"ק השלישי, שבו יהיו גם חמשה הדברים שחסרו בבית שני¹⁷¹, ולכן יהי' אז ענין השיר — הקשור עם שמחה, שהרי "אין אומרים שירה אלא על היין"¹⁷² — בשלימות.

ועוד דיוק, שבגמרא נאמר על "מזמור שיר ליום השבת" רק "ליום שכולו שבת", ואילו במשנה בתמיד נאמר גם "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

ולהעיר, שאין זו קושיא, כי, מקומו העיקרי של ענין זה הוא במשנה בתמיד, ולכן נאמר הענין בפרטיות, ואילו בגמרא מופיע ענין זה שלא במקומו, ולכן נאמר בקיצור; אבל אעפ"כ, אם יכולה להיות הסברה באריכות הדברים, ומהי ההוספה ד"שבת ומנוחה", שלכאורה היינו הך — הרי זה ימתיק את הבנת הענין.

כה. וכמו"כ יש לבאר הקשר של סיום המסכתא עם התחלת המסכתא. ובהקדמה¹⁷³ — שיש שמתייחסים בביטול לאלו שרוצים לקשר תחילת המסכתא עם סוף המסכתא, או תחילת וסוף החומש וכו', באמרם, שע"פ שכל הישר, יש לכל ענין המקום שלו, ורק לפעמים יכול להיות

הלי' תמידין ומוספין פ"ו ה"ט. פ"י הי"א. ועוד.
 (166) תהלים צב, א.
 (167) ראה שינויי נוסחאות למשניות שם.
 (168) שם כד, א.
 (169) שם צג, א.
 (170) יומא כא, ב.
 (171) ברכות לה, א. וש"נ.
 (172) ראה גם ת"מ חס"ח 91. וש"נ.
 (173) ראה מס' סופרים פ"ח"ט. רמב"ם

(235) רמב"ם הלי' ביהב"ח רפ"ח.
 (236) ועוד. לקר"ת צו יז, א. ובכ"מ.
 (237) פינחס כח, ו.
 (238) ראה חגיגה ו, א"ב. וש"נ.
 (239) ראה רמב"ם הלי' תשובה ספ"ט.
 (240) רפ"ב. וראה שם פ"א, ח.
 (241) שה"ש א, ב.

בדרך מקרה במקום מסויים — מסכתא אחת, ספר אחד וכו' — שיהי' קשר ושייכות בין ההתחלה והסוף, אבל לקבוע כלל שתמיד ישנה התכפת הסיום לראשית — הרי זה לאו דוקא.

ובכן: היסוד הראשון שאין זה כדבריהם הוא — מ"ש בספר יצירה¹⁷⁴ "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן".

אבל מחפשים תמיד ראי' גם בנגלה, ועד להוראה מפורשת ברמב"ם — הנה:

אין לנו "מסודר" בעניני תורה טוב וגדול יותר מאשר הרמב"ם בחיבורו "יד החזקה",

— שאינו כשאר החיבורים שכתב בלשון ערבית ואח"כ תורגמו הדברים, ובגלל זה יש שינויים בהעתקות כו' (כמובא בכ"מ, וכפי שרואים גם בפועל), משא"כ ספרו "יד החזקה" כתב בעצמו בלשון הקודש, וגם הגיהו ותיקנו (כפי שרואים בכתבי"ד הרמב"ם שנמצאו), ולאחרי בירור וליבון כו', נקבעה המסקנא כפי שמופיעה בספר הרמב"ם שלפנינו¹⁷⁵ — ועד שמצינו¹⁷⁶ שלמדים כמה הלכות מסדר הענינים בספר רמב"ם ואופן חלוקת ההלכות כו'¹⁷⁷.

וכאן רואים שהתחלת ספר הרמב"ם היא באותו ענין שבו מסיים הספר:

ספר הרמב"ם — חילקו הרמב"ם עצמו לי"ד ספרים, והספר הראשון — שהוא ספר בפני עצמו, אלא שהוא חלק מהספר הכללי — הוא "ספר המדע".

ובכן: התחלה ספר המדע וספר הרמב"ם בכללותו היא: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו .. הוא שהנביא אומר¹⁷⁸ וה' אלקים אמת, הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו, והוא שהתורה אומרת¹⁷⁹ אין עוד מלבדו, כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו .. וידיעת דבר זה מצות עשה וכו'¹⁸⁰. וממשיך¹⁸¹: "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו ..

(174) פ"א מ"ז.

(175) ראה גם תו"מ חע"ה ע' 10 הערה 2.

וש"נ.

(176) ראה גם תו"מ יין מלכות ח"א ריש

ע' 18. וש"נ. תו"מ חס"ז ע' 368. וש"נ.

(177) חסר קצת (המו"ז 2).

(178) ירמי' יו"ד, יו"ד.

(179) ואתחנן ד, לה.

(180) ה"א"ו.

(181) רפ"ב.

(ולא נהר), שמי הים²²⁶ (א) נקראים "מים שאין להם סוף"²²⁷, למעלה מהגבלה²²⁸, (ב) ואינם כמו מי הנהר שזוחלים²²⁹ וזורמים ממקום למקום, אלא הם מקוה מים²³⁰ שמכונסים במקום אחד, שמורה שההשגה בעילוי אחר עילוי היא ללא ביטול ההשגה הקודמת ע"י קושיות ופירוקים כו'²³¹ (שזהו העילוי דפנימיות התורה ש"לית תמן לא קשיא כו'²³², וכמעלת תלמוד ירושלמי²³³) —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס²³⁴ חלקו ב"הפרדס" שנה נ חוברת א, ואח"כ בשלימות בחוברת בפ"ע (קה"ת, תשמ"ה).

לא. וענין זה קשור גם עם התחלת מסכתא תמיד:

כללות ענין המסכתא היא — "סיפור .. היאך היו מקריבין התמיד כדי לעשות כן תמיד" (כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות). — בנוגע לסדר העבודה שהיתה בזמן מן הזמנים, הנה סדר עבודת יוהכ"פ נתבאר במסכתא יומא, וסדר עבודת חגיגת יום-טוב נתבאר במסכתא חגיגה וכו', ואילו סדר העבודה התמידית שהי' ללא שינויים — נתבאר במסכתא תמיד.

שאינו פוסק (ראה גם תו"מ ח"ח ס"ע 133 ואילך).

(230) וכמו ים שעשה שלמה (ראה עירובין יד, א).

(231) ועד לאופן שיש כ"ד קושיות וכ"ד תירוצים (ראה שבת לג, סע"ב. ב"מ פד, סע"א) — שנוסף על הפירוש הפשוט, שתחילה שאל כ"ד קושיות ואח"כ השיב כ"ד תירוצים, או שעל כל קושיא השיב כ"ד תירוצים (שבאופן כזה, שהקושיות והתירוצים הם בענינים שונים, לא ניכר גודל החידוש וההפלאה שבענין השקו"ט), ישנו גם הפירוש שהפלאה השקו"ט היא באופן שלאחרי שהשיב על הקושיא תירוץ שלכאורה יש לו מקום כו', הגיע המקשן להבנה והשגה נעלית יותר והפריך את התירוץ, ואז הוצרך למצוא תירוץ עמוק יותר כו', וכך הולכת ונמשכת השקו"ט בעילוי אחר עילוי, כ"ד פעמים (ראה גם סה"מ תש"ח ע' 122).

(232) זח"ג קכד, ב (ברע"מ).

(233) ראה גם תו"מ חע"ב ע' 136. וש"נ.

(234) בשילוב עם המשך הביאור בשיחות ש"פ וישב וש"פ מקץ.

שבת ומנוחה לחיי העולמים" (הדגשת הענין החיובי דמנוחה), כיון שמציאות העולם גופא מתעלית באופן שנעשית חדרה בדרגת האלקות שלמעלה מהעולם (המו"ז 2).

(226) שהם שני ענינים הפכיים (חיוב ושיליה): מים (ובפרט מים שאין להם סוף, כדלקמן בפנים) — אין להם גוון, שמורה על ענין הפשיטות (ראה מאמרי אדהאמ"צ במדבר ח"ב ע' תשטז ועוד), ורקקע הים — הוא דבר מוגבל, חומר מצוייר באופן פרטי כו'.

(227) ולהעיר גם מ"ש בזהר פ' פינחס (ח"ג רנח, סע"א) "בגין דאיהו מכתר אתקריאו שאין להן סוף, דכתר א"ס אתקרי", והיינו, שזוהי ידיעת הקב"ה באופן שלמעלה מכפי שיודעים אותו ע"י ענין הספירות כו'.

(228) והיינו, שכאשר הידיעה היא בשלימות, אזי מכריחה הידיעה עצמה שישנו ענין שלמעלה מידיעתו, שבערכו הרי זה ענין של א"ס, ובלשון הידוע: תכלית הידיעה שלא נדעך (כמבואר בארוכה בספרי חקירה וחסידות).

(229) כמו מעיין, שאף שישנו אופן שעומד במקומו, הרי עיקר ואמיתית ענינו — באופן ד"מים חיים" — הוא כשמימיו וזחלין באופן

ובהתאם לכך, הנה גם בימות המשיח²²² יהיו ב' הענינים: שלילת ענין של רעב ומלחמה, אבל כתוצאה מהענין החיובי²²³ של ריבוי השפעת הטובה²²⁴; ושלימות השגת דעת בוראם (גם הדרגא "שהוא אינו מצוי") באופן ש"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" — שדעה את ה' מכסה את הארץ בהיותה במציאותה²²⁵; ו"כמים לים מכסים", ים דייקא

היה עלמא", באלף השביעי ("יום שכולו שבת", כמבואר במפרשים (ראה רמב"ן בראשית ב, ג) שכל א' משבעת ימי בראשית הוא כנגד אלף שנה), לפי הדעה במסכת ר"ה (שם) ש"חד חרוב", שתבטל מציאות העולם (העדר בלבד), באופן ש"אין עוד מלברו".

222 בזמן שבו יהיו עדיין הלכות ופסקי-דינים בתורה, קודם הזמן שמצוות בטלות לעתיד לבוא, ככל הגדרים שבדבר, שאין כאן המקום להאריך כזה (ראה קונטרס "הלכות של תושבע"פ שאינן בטלין לעולם" — התועודיות תשנ"ב ח"א ע' 178 ואילך. תו"מ הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' רכט ואילך. וש"נ).

223 ע"ד האמור לעיל (סכ"ט) בנוגע לענין ה"שבת", שהעדר המלאכה הוא גם ענין של מציאות.

224 והיינו, שאם תבטל השפעת הטובה, אזי יכול להיות רעב ומלחמה, מצד טבעו של עולם, שלא נשתנה.

וכמדובר פעם בארוכה (ראה גם תו"מ חנה' ע' 194 ואילך. וש"נ) אודות החילוק הכללי בין שיטת הרמב"ם לשיטת הרמב"ן (שבימי ה' ידוע פס"ד הרמב"ם, ואעפ"כ פירש באופן אחר), שלדעת הרמב"ם (הל' מלכים רפי"ב), "בימות המשיח .. עולם כמנהגו נוהג, וזה שנאמר .. וגר זאב עם כבש .. משל וחידיה כו'", ואילו לדעת הרמב"ן — שהיא הדעה המקובלת בקבלה וחסידות* — אין זה משל, אלא כפשטות הענינים.

ומבואר בחסידות (ראה תו"מ חע"ב ע' 152 ואילך. וש"נ), שזהו לפי שאז "מלאה

בנדוד, שהרמב"ם עצמו מעיד באגרת תחח"מ (פ"ו) בנוגע למ"ש בספר הי"ד שהיעודים הנ"ל הם משלים, ש"אין דברינו זה החלטי כו' ואם הוא כפשוטו הרי יהי' נס כו'"; והרי מצינו בכמה ענינים שניתוסף ביאור עי"ז שנתגלו ענינים חדשים בתורה.

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו וכו'".

[וכאן רואים חידוש נפלא ברמב"ם גופא, שלצערנו לא שמו לב לכך, ועד שלפלא גדול שלא קבעו זאת באופן לימוד הישיבות¹⁸²:

לאחרי מ"ש הרמב"ם בהקדמתו ל"משנה תורה" אודות מטרת חיבורו (כמ"ש גם באגרת תחיית המתים¹⁸³), ש"יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה" ("דברים המתבררים מכל אלו החיבורים בענין האסור והמותר הטמא והטהור, עם שאר דיני התורה"), כך, "שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה, ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם" — נשאלת השאלה: איך מתאים לחיבור זה הענינים שנתבארו בהתחלת "ספר המדע":

בשלמא בפרקים שלאח"ז (החל מפרק ה'), יש גם דינים של קידוש השם והפכו כו', וכן בנוגע לנבואת משה, וכן ענין נצחיות התורה שלא תהא מוחלפת; אבל התחלת הספר, "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע וכו'" — מתאימה לכאורה יותר בפירוש המשניות להרמב"ם, וכן במורה נבוכים, ששם נתבארו בארוכה כמה ענינים כיו"ב, אבל לא בחיבור שכוונתו ומטרתו היא — לא באופן של "יגדיל תורה ויאדיר"¹⁸⁴, או פלפול התורה בשקו"ט כו', אלא לבאר פסקי דינים כמו שהם (ורק לעתים נדירות מביא גם הטעם כו'); ועאכו"כ כפי שרואים בפועל בנוגע לקיום המצוות, שבשביל זה יש צורך ללמוד הענינים בשאר ספרי הרמב"ם, ורק לאח"ז יכולים להגיע "לידע שיש שם מצוי ראשון .. וכל הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", ככל פרטי הדברים שבוה.

ואעפ"כ מתחיל הרמב"ם את ספרו בענין "לידע שיש שם מצוי ראשון כו'", ומקדים שזהו "יסוד היסודות" — לא סתם "יסוד", אלא יסודות התורה, כפי שנקראו הלכות אלו: "הלכות יסודי התורה", היינו, שהם היסודות של תורה — מלשון הוראה¹⁸⁵ — כפי שבאה באופן של הלכות ודינים, ועליהם מיוסדות כל ההלכות שבאות לאח"ז (וכמ"ש גם באגרת האמורה, שביאר הענינים שהם שרשי הדת כו').

וכיון שהרמב"ם קבע לכתחילה כלל, שלפני שלומדים שאר הלכות

182 (182) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: כאילו חסרים טענות נגדי, שאתחיל להתעסק ("זיך פארייסן") בענין חדש — בנוגע לאופן הלימוד בישיבות! ...
183 (183) בתחלתה.
184 (184) ישע"י מב, כא. וראה חולין טו, ב. וש"נ.
185 (185) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

* וע"ד המחזקר לעיל (סכ"ג) בנוגע לדברי הבי' אודות "שלושת עמודי הוראה", ש"במקום ששנים מהם מסכימים לדעה אחת נפסוק הלכה כמותם" — נגד דברי הרמב"ם, ועאכו"כ

בתורה יש ללמוד הענינים שמבאר בהלכות יסודי התורה — הרי מובן, שהלימוד בישיבות צ"ל באופן שהתחלה היא בלימוד הדינים שמסביר ומבאר בהלכות יסודי התורה, ולא מפרק ה' ואילך, אלא מ"סוד היסודות ועמוד החכמות" [שגם "חכמות" קאי על חכמות התורה, כי, חכמות שאינן שייכים לתורה ח"ו — לא אודותם מדובר בספר "יד החזקה"], שהוא — "לידע שיש שם מצוי ראשון", וכמבואר במפרשים¹⁸⁶ דיוק הלשון "לידע", ולא "להאמין", היינו, שלא די בכך שמאמין "שיש שם מצוי ראשון" . (ו) אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו, ובכך יוצא י"ח, אלא צריך "לידע שיש שם מצוי", וה"מצוי" הוא "ראשון", ו"כל הנמצאים" . לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", ככל פרטי הענינים שנתבאר לאח"כ¹⁸⁷].

ובענין זה מסיים ספר המדע: "דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה . . אלא בדעת שידעהו . . לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג וכו'".

ומודגש יותר — שנוסף לכך שבענין זה מסיים ספר המדע, שהוא פרט בספר הכללי, מסיים בזה גם את ההלכה האחרונה והדין האחרון בסוף הלכות מלכים (בנוגע לימות המשיח): "ובאותו הזמן לא יהי שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות (שלכן יהי) אז תכלית השלימות בקיום מצוות עשה, החל מהמצוות עשה "לידע כו'" שנתבאר בהתחלת הספר) . . יהיו ישראל חכמים גדולים . . ושיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר¹⁸⁸ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים¹⁸⁹.

כו. ויש לבאר תחילה סיום מסכתא תמיד:

בנוגע לדברי המשנה והגמרא בפירוש "מזמור שיר ליום השבת", "ליום שכולו שבת כו'", יש מפרשים שרוצים להסביר, שזהו "משום דבכל הנך דלעיל, בכל מזמור מפורש בו עניינו של יום, ולהכי אמרינהו ביום ההוא, אבל במזמור שיר ליום השבת לא נזכר בהמזמור שום דבר מעניין של שבת, ויש לכאורה לתמוה למה התייחד מזמור זה ליום השבת, לכן מפרש התנא טעמו של דבר, דאינו כשיר של שאר הימים שהן כולן על העבר, רק זה שיר לעתיד לבוא¹⁹⁰.

186 ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 115. וש"נ. 187 לשלימות הענין — ראה שיחת נבוכים — שמבאר בארוכה ענין ולשון "חכמה" שנזכר בתורה, שהתכלית בזה היא ש"פ וישב ס" (לקמן ע' ...). 188 ישע"י, יא, ט. 189 ובענין זה מסיים גם ספרו מורה

השגתו ית'. 190 תפארת ישראל.

וענין זה הוא מצד ב' דרגות בהקב"ה²¹⁵: כפי שהשפיל את עצמו להיות בבחי' "מצוי²¹⁶ (שהוא בגדרי המציאות) ראשון²¹⁷ (שיש לו יחס לנמנים אחריו²¹⁸), שמצד דרגא זו "הוא ממציא כל נמצא"; "ואם יעלה על הדעת (דרגא נעלית יותר בידיעת אלקות²¹⁹) שהוא אינו מצוי", שהקב"ה אינו בגדר "מצוי²²⁰", ומצד דרגא זו "אין דבר אחר יכול להמצאות²²¹ (ולכן, מציאות העולם — גם בעת קיומו — אינה מציאות אמיתית).

"תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי (והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה, ושתים) אנכי ולא יהי לך מפי הגבורה שמענוס" (הרי שית מאה ותליסרי) — אף שלכאורה כיון שמספיק לשמוע מהקב"ה בכללות, ואח"כ יכול כבר משה להסביר את הפרטים, היו יכולים לשמוע ממה לא רק תרי"א, אלא גם תרי"ב. 214 וכמו בענין "לידע שיש שם מצוי כו'", שזה גופא מוכיח שלפי שידע אודות מצות עשה זו, לא היתה אצלו ידיעה זו, ועכשיו ניתוסף אצלו דבר חדש, היינו, שעד עכשיו התהלך אדם שלא ידע שיש מצוי ראשון, או שרק האמין בכך אבל לא היה אצלו באופן של ידיעה, וציווי התורה צריך לפעול אצלו שינוי — החל משלילת העדר הידיעה שיש שם מצוי כו'.

215 נותן התורה, שהוא ורצונו וחכמתו ודעתו הכל אחד, כפי שמביא רבינו הזקן בתחילת ספר התניא מדברי הרמב"ם (כנ"ל ס"ג). 216 "מצוי" דייקא (שהרי זה לשון הרמב"ם עצמו, ולא תרגום דבריו (כנ"ל ס"ה), כך, שאין מקום לשקו"ט כו'), ולא כפי שהוא בדרגא נעלית יותר, כמו שם הוי' (שם העצם ושם המפורש כו', ובפרט שיש בו גם הפירוש מלשון מהוה (ראה תו"מ חס"ט ס"ע 183 ואילך. וש"נ)) — שרק נרמז בר"ת ד"יסוד היסודות ועמוד החכמות", כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 41) שהרמב"ם הי' מקובל גדול, אלא שבימיו לא היה הזמן לגלות חכמת הקבלה, ולכן הזכירו שם הוי' רק ברמז (ראה גם תו"מ ח"נ ע' 57. וש"נ).

217 "מצוי" סתם, או "מצוי אחד". 218 וכמו "יום ראשון", שמכריח שלאחריו יש יום שני וכו'. ולכן נאמר בהתחלת הבריאה "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" (בראשית א, ה), ולא "יום ראשון", כיון שאז לא היה הכרח שלאחריו יהי יום שני, כיון ש"כל תולדות שמים וארץ נבראו מיום ראשון" . הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה" (פרש"י שם, יד). 219 כי, היותו "ממציא כל נמצא", "כל הנמצאים עד יתוש קטן שיהי בטבור הארץ" (כלשון הרמב"ם פ"ב ה"ט) — כולל גם שמשגיח עליהם בהשגחה פרטית (אפילו על דומם, כשיטת הבעש"ט, כנ"ל ס"ד) — אין לומר על זה שזוהי תכלית השלימות; לא שייך לומר שמצד מציאות הנמצאים, שקיימים רק ה'תשל"ה שנים, יהי ענין של שבח ותהלה כו' לגבי הקב"ה שהוא נצחי, ועד שהוא למעלה לגמרי מגדר הזמן (כנ"ל ס"י"ב) מתשובות הרשב"א).

ובזה גופא — לא די ענין האמונה, שכל אחד מאמין שהקב"ה הוא נצחי (ובודאי אינו שוטה לומר שזוה"ע הקשור עם מספר מסויים של שנים), אבל בנוגע לידיעה סבור הוא שהקב"ה הוא "מצוי ראשון", אלא גם בענין הידיעה צריך ש"יעלה על הדעת" לידע שהקב"ה אינו בגדר מצוי.

220 כי, התואר "מצוי", גם כששוללים שייכותו למציאות הנמצאים, הרי הצורך בשלילה זו גופא מוכיח שיש איזה יחס ביניהם — שייכות באופן של שלילה עכ"פ. וע"ד שמצינו בפסול דקרבנות — "חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, שחטה לשם חולין כשרה . . דמינה מחריב בה (דבר שהוא מינו מועיל בו לעקור שמו), דלא מינה (כגון חולין שאינו מין קדשים) לא מחריב בה" (זבחים ג, א ובפרש"י).

221 כפי שהי' קודם הבריאה — "אתה הוא עד שלא נברא העולם" (נוסח תפלת השחר), וכפי שיהי' לאחר "שיתא אלפי שנין

שהענין ד"שמור" נאמר באותו אופן כמו הענין ד"זכור", היינו, שאינו רק ענין של שלילה והעדר, אלא הוא גם ענין של חיוב ומציאות (כנ"ל בנוגע לענין השביתה, שיש מציאות של מלאכה שעלי' חל הציווי לשבות ממנה). ולכן, כיון שנשים חייבות בשמירה, הרי הן חייבות גם בזכירה (ע"י קידוש היום), לפי ש"בדיבור אחד נאמרו".

ל. ומזה מובן גם בנוגע ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" — שישנו ענין שעליו חלה השביתה, שהו"ע של שלילה והעדר, ונוסף לזה ישנו הענין החיובי של מנוחה — שזהו מ"ש בסיום ספר הרמב"ם אודות "אותו הזמן" של ימות המשיח:

המשך הביאור ב"הדרן על הרמב"ם",

— ב' הענינים דחיוב ושלילה בסיום הרמב"ם: "לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה וכו'", הו"ע השלילה, ו"שיגו דעת בוראם כו'", הו"ע החיוב.

ועד"ז בהתחלת הרמב"ם: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון" (חיוב), ו"אם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי" (שלילה) — כיון שפעולת הלכות התורה²¹¹ בעולם²¹² היא בשמים: שמציאות האדם והעולם תהי' כפי דיני התורה (ע"י מצוות עשה, שנכללים ב"אנכי"²¹³); ושלילת מציאותם כפי שהם מצד עצמם²¹⁴ (ע"י מצוות לא תעשה, שנכללים ב"לא יהי' לך"²¹³).

מכשירין .. כולם נתנו מרועה אחד" (חגיגה ג, ב); ונוסף לזה ישנו הענין ד"הוי' עמו שהלכה כמותו בכל מקום" (סנהדרין צג, ב) — שזוהי מעלת ספר רמב"ם שענינו פס"ד להלכה, ללא שקו"ט וכו', ובלשונו בהקדמתו: "דיני התורה כולם בלשון ברורה .. בלא קושיא ולא פירוק, לא זה אומר בכה וזה בכה, אלא דברים ברורים .. בדין כל מצוה ומצוה .. כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל" (אע"פ שלפועל ידוע אריכות הביאור ושקו"ט וכו' שיש בלימוד ספר הרמב"ם גופא).

211 שיש בהם ב' אופנים: ענינים שהם "הלכה למשה מסיני", ללא צורך בטעם כו', ובהם לא שייך מחלוקת כו' (ראה הקדמת הרמב"ם לפיה"מ) — "יסודות"; וענינים שבהם שייך שקו"ט כו', כיון שתלויים בטעם, הבנה והשגה כו' — "חכמות".

אבל, בתרגום על אתר מפורש להדיא: "שבחא ושירא די אמר אדם קדמאה על יומא דשבתא" (ביום השבת הראשון), ובפרט ע"פ הסיפור בזה המבואר בארוכה במדרשי חז"ל¹⁹¹, כך, שבנוגע לשירו של יום השבת אין צורך לבאר שייכותו ליום השבת (כמו בשיר של שאר הימים), דכיון שנאמר בפירושו "מזמור שיר ליום השבת", לכן אומרים בשירו של יום השבת המזמור שקישר דוד עם יום השבת.

ועכצ"ל, שאין כוונת המשנה לשלול ולומר ששירו של יום השבת אינו כמו השיר של ששת ימי השבוע (וכן השיר של הימים טובים), שאין בו ענין הקשור עם זמן ההוה, אלא כוונת המשנה היא להוסיף חידוש, שמלבד שייכותו של מזמור זה ליום השבת שבהוה, יש בו כוונה נוספת — "מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

כז. וכיון ש"מזמור שיר ליום השבת" כולל הן ענין השבת שבאותו יום (בהוה) והן ענין השבת דלעתיד לבוא, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", הרי מובן, שגם בשבת שבאותו יום ישנם ב' הענינים ד"שבת" ו"מנוחה" כמו ב"יום שכולו שבת".

ובהקדים — שב' הענינים ד"שבת" ו"מנוחה" נכללים בשם הכללי ד"שבת", כמובן מדברי המשנה "מזמור שיר ליום השבת .. ליום שכולו שבת ומנוחה", היינו, שבפסוק נאמר השם "יום השבת", ובפרטיות הרי זה כולל ב' ענינים: הענין ד"שבת" והענין ד"מנוחה".

וכפי שמצינו בכמה ענינים ומקומות בתורה, שלפעמים הכוונה היא על כללות הענין שכולל כו"כ פרטים, ולפעמים הכוונה על פרט מסויים שנקרא בשם זה, כמדובר כמ"פ¹⁹² אודות הדוגמא שהובא בדברי הרמב"ם¹⁹³ בנוגע לשם "כוכב", שנוסף על היותו שם כללי שבו נקראים כל הכוכבים, יש גם כוכב (ומזל) מיוחד שנקרא בשם זה; ודוגמתו בתורה (שהרי כל הענינים נלקחים מהתורה), שיש סדר טהרות שכולל כו"כ מסכתות, וביניהם גם מסכתא פרטית שנקראת בשם טהרות.

ועד"ז בנוגע ל"שבת", שישנו השם הכללי "שבת", ובו כלולים ב' ענינים ד"שבת" ו"מנוחה" — הן בנוגע ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" והן בנוגע לשבת שבהוה.

כח. ויש לבאר כללות החילוק בין "שבת" ל"מנוחה" כפי שהוא בכל שבת:

191 ב"ר ספכ"ב. קה"ר פ"א, ג. 192 ראה גם תו"מ חצ"ב ע' 300. וש"נ. 193 בהקדמתו לפיה"מ" (ד"ה והחלק הששי — קרוב לסופו).

הפירוש ד"שבת" הוא — כפשוטו — שביתה ממלאכה, שזהו ענין של שלילה, ששובת ואינו עושה מלאכה.

אבל "מנוחה" — אינה ענין של העדר ושלילה, אלא ענין של חיוב, כמובן מדברי המדרש (שהובאו בפירוש רש"י ותוס')¹⁹⁴: "מה הי' העולם חסר, מנוחה, בא שבת בא מנוחה", שמזה גופא שתחילה הי' חסר ואח"כ נשלם, מוכח, שזהו ענין של חיוב.

וזהו גם שבשבת ישנם ב' הענינים ד"זכור ושמור"¹⁹⁵ — ש"שמור" הו"ע של לא תעשה, כמארז"ל¹⁹⁶ "כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא מצות לא תעשה", ו"זכור" הו"ע של מצות עשה; ובהתאם לכך ישנם ב' ענינים בנוגע לאדם המקיימם — שיש אצלו ענין השביתה והעדר ממלאכה, ונוסף לזה יש אצלו ענין של חיוב, מצות עשה, שמתבטא בענין של "נייחא", ענין המנוחה.

כט. ובפרטיות יותר, הנה בענין השביתה גופא יש (לא רק ענין שלילה והעדר, אלא) גם ענין חיובי:

ובהקדים — שהרמב"ם במורה נבוכים¹⁹⁷ מבאר בנוגע לענין של העדר, כמו היפך החיים, וכן חושך (וכן בנוגע לענין המנוחה), אם גם הוא יכול להקרא בשם מציאות, שיש חוקרים מאוה"ע (מוסלמים כו') ששיטתם היא שאור הוא מציאות וגם חושך הוא מציאות, אבל הרמב"ם אומר שחושך אינו אלא העדר, ולכן נאמר¹⁹⁸ "יוצר אור ובורא חושך", ולא יוצר או עושה חושך, כי, הלשון "בורא" יכולים לומר גם על ענין של העדר, משא"כ הלשון "יוצר" או "עושה" יכולים לומר רק על ענין של חיוב, כמו ענין האור.

אמנם, בנוגע לענין השביתה ממלאכה בשבת, אי אפשר לומר שאין כאן ענין של מציאות, כי אם העדר בלבד, כי, ענין השביתה ממלאכה, שלילת והעדר המלאכה, שייך רק כשיש מציאות של מלאכה שעלי' חל הציווי לשבות ממנה; ונוסף לזה ישנו הענין והמציאות החיובית של מנוחה.

ולהעיר גם ממ"ש הגאון הרגצ'ובי בארוכה בכ"מ¹⁹⁹ בפירוש דברי

הרמב"ם²⁰⁰ "שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה, שנאמר²⁰¹ וכיום השביעי תשבות", שבוזה מודגש שענין השביתה גופא אינו (רק) ענין העדר, אלא זהו ענין של חיוב — מצות עשה.

ועפ"ז יש לבאר גם מה שאמרו רז"ל²⁰² "זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו .. הוא שנאמר²⁰³ אחת דיבר אלוקים שתים זו שמעתי":

אמירת "זכור ושמור בדיבור אחד" — הוא ענין של נס, "מה שאין יכול הפה לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע"²⁰⁴ (ככל ההפלאה שאומרים על זה). ולכאורה אינו מובן: מה הי' הצורך בנס זה?!

בשלמא בנוגע ל"מחללי" מות יומת²⁰⁵ וביום השבת שני כבשים²⁰⁶ שנאמרו בדיבור אחד²⁰⁷ — הרי זה בגלל שלולי זאת הי' מקום לומר שאסור להקריב התמיד בשבת; אבל בנוגע ל"זכור ושמור" — מה הי' חסר אילו נאמר כל אחד בדיבור בפני עצמו?!

ומבואר במפרשים²⁰⁸, שזהו היסוד לדברי הגמרא²⁰⁹ שמזה למדים הלכה בפועל — ש"נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, דאמר קרא זכור ושמור, כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה":

לכאורה אינו מובן: הרי גם מצוות עשה ומצוות לא תעשה נאמרו בתורה אחת, ואעפ"כ מחלקת אותה התורה ואומרת שמצוות עשה שהזמן גרמא אין הנשים חייבות בהן; וא"כ, מהו ההכרח ש"הני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה", לפי ש"כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה"? אך הענין הוא — שלימוד זה הוא בגלל ש"זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו":

"זכור" ו"שמור" הם שני ענינים-ציוויים בפני עצמם, שיש להם גדרים שונים — "זכור" יש לו דין וגדר של מצות עשה, ו"שמור" יש לו דין וגדר של מצות לא תעשה, ויש צורך בשניהם, כיון שישנה מציאות שצריך לבטל צורתה, ולפעול מציאות אחרת — פושט צורה ולובש צורה; וביחד עם זה, "נאמרו בדיבור אחד"²¹⁰, שבוזה נכלל גם הפירוש

(200) ריש ה' שבת.
 (201) משפטים כג, יב.
 (202) מכילתא ופרש"י יתרו כ, ח. וראה
 (203) שבועות כ, ב.
 (204) תהלים סב, יב.
 (205) שבועות שם. וראה מכילתא שם.
 (206) תש"א לא, יד.
 (207) פינחס כח, ט.
 (208) ריש ה' שבת.
 (209) ראה לקו"ש חט"ז ע' 237 ואילך
 (210) מכילתא ופרש"י שם.
 (209) שבועות שם.
 (210) ודוגמתו בכל עניני התורה, ש"אלו ואלו דברי אלוקים חיים" (עירובין יג, ב. וש"נ), "הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו

(194) ראה ב"ר פ"י, ט (ובפ"י מת"כ).
 פרש"י בראשית ב, ד. פרש"י מגילה ט, א
 (ד"ה ויכל). תוד"ה חצבה — סנהדרין לח,
 א.
 (195) יתרו כ, ח. ואתחנן ה, יב.
 (196) עירובין צו, א. וש"נ.
 (197) ח"ג פ"י (ח"א פע"ג — הקדמה השביעית).
 (198) ישע"י מה, ז.
 (199) ראה צפע"נ לרמב"ם ה' שבת רפ"א ורפכ"א. וראה גם שו"ת דווינסק ח"ב סכ"ג.